

**“IKIGAI” -HAYOTNING MA’NOSINI VA QUVONCHINI
TOPISHNING YAPONCHA USULI****Mirsolieva N. –***Toshkent Davlat O‘zbek tili va
Adabiyoti Universiteti o‘qituvchisi*

Hozirgi globallashuv davrida inson hayotining ma’nosi, qadriyatlari va jamiyatdagi o‘rni masalasi sotsiologiya fanida tobora dolzarb ahamiyati kasb etmoqda. Insonning jamiyatdagi roli, u bajarayotgan vazifalari va ma’naviy qadriyatlari o‘rtasidagi uyg‘unlik ijtimoiy barqarorlikning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, Yapon jamiyatida shakllangan “Ikigai” tushunchasi nafaqat falsafiy, balki ijtimoiy-sotsiologik fenomen sifatida ham e’tiborga loyiqdir.

“Ikigai” atamasi Yapon tilida “hayot mazmuni” [3;14] ma’nolarini anglatib, insonning shaxsiy orzulari, jamiyatdagi vazifalari va ijtimoiy qadriyatlari bilan uzviy bog‘liq tushuncha sifatida shakllangan. Bu konsepsiya nafaqat Yapon xalqi madaniyatiga xos bo‘lib qolmay, balki butun dunyo sotsiologlari tomonidan ham ijtimoiy integratsiya, motivatsiya va barqarorlikning muhim mexanizmlaridan biri sifatida o‘rganilmoqda.

Mazkur ilmiy maqolaning maqsadi –“Ikigai” tushunchasining sotsiologik mohiyatini yoritish, uning ijtimoiy funssiylarini tahlil qilishi va zamonaviy ijtimoiy hayotidagi ahamiyatini asoslab berishdan iborat.

Maqola quyidagi vazifalarni amalga oshirishini nazarda tutadi:

1. “Ikigai”ning nazariy asoslarini sotsiologik jihatdan tahlil qilishi.
2. Uning shaxs va jamiyat hayotidagi ijtimoiy funksiyalarini ko‘rsatib berish
3. “Ikigai”ning zamonaviy sotsiologik muammolarni hal etishdagi ahamiyatini ochib berish

Metodologik asos sifatida klassik va zamonaviy sotsiologik nazariyalar, xususan, E. Dyurkgeyning “ijtimoiy birdamlik”, M. Veberning “ma’no” va “ratsionallik” haqidagi qarashlari, shuningdek, zamonaviy komparativ tahlil yondashuvlari qo‘llanildi.

Har bir inson hayotida o‘ziga xos maqsad, yashash sababi va qadriyatlari mavjud. Yapon madaniyatida bu tushuncha “Ikigai” deb ataladi. U insonning hayotga bo‘lgan ishtiyoqi, jamiyatdagi o‘rni va shaxsiy baxtning uyg‘unlashuvini ifodalaydi. “Ikigai” nafaqat individual, balki ijtimoiy jihatdan ham muhim tushunchadir, chunki insonning ichki qoniqishi va faoliyati jamiyat taraqqiyoti bilan chambarchas bog‘liqdir.

Ikigai hayotning ma’nosi va quvonchini topishning yaponcha usuli hisoblanadi. Ikigai Yapon falsafiy konsepsiyasi bo‘lib, hayotning mazmuni va quvonchini topishga imkon beradigan shaxsiy maqsadni ishlashga asoslangan. Sharq donishmandlari “har bir harakat, qadam, ish, sevimli mashg‘ulot yuqori darajada qoniqish keltiradigan qadriyatlar tizimini qura oladi”-deydi.[6].

“Ikigai” Yapon jamiyatida qadimdan shakllangan ma’naviy tushunchalardan biridir. U dastlab shaxsiy ma’no va hayotning mazmuni sifatida qaralsa-da, keyinchalik kengroq ijtimoiy fenomen sifatida namoyon bo‘la boshlagan. Yapon sotsiologlari “Ikigai”ni nafaqat shaxsning individual ehtiyojlari, balki jamiyatning umumiy barqarorligi bilan ham bog‘lashadi[7]. “Ikigai” faqat shaxsiy qoniqish emas, balki jamiyat taraqqiyotining ham muhim omilidir. Agar shaxs o‘zini baxtli va kerakli his qilsa, u jamiyatga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Chunki insoning o‘z hayotidan ma’no topishi uni ijtimoiy tizimga yanada faolroq jalb etadi. Masalan, o‘qituvchi yosh avlodni tarbiyalab, jamiyatning ma’naviy poydevorini mustahkamlaydi. Yoki shifokor odamlarning sog‘lig‘ini saqlash orqali jamiyatning barqarorligini ta’minlaydi. Hamda, talaba bilim olib, kelajakda jamiyatga xizmat qiluvchi mutahassisga aylanadi. Shu boisdan, “Ikigai”ni topgan har bir inson o‘zining shaxsiy baxti bilan birga jamiyat ravnaqiga ham hissa qo‘shadi. “Ikigai” shaxsning hayotdagi maqsadlarini aniqlash va unga erishish yo‘lida motivatsiya manbai sifatida xizmat qiladi. Inson o‘zining kundalik faoliyatidan ma’no topganida, u nafaqat shaxsiy hayotidan qoniqadi, balki ijtimoiy tizimga ham faol hissa qo‘shadi. Shu sababli “Ikigai” jamiyatda mehnat unumdorligini, intizomni va ijtimoiy mas’uliyatni oshirishda muhim o‘rin tutadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning asarlarida ham inson hayotining mazmuni xalq farovonligi, ma’naviyat va jamiyatdagi mas’uliyati bilan bog‘laydi. “Bu yangi

davrnin g eng muhim va ustuvor xususiyatlari, avvalo, mamlakatimizda davlat va boshqaruv organlari, barcha rahbarlar bundan buyon o‘z faoliyatini “Inson -jamiyat- davlat” va “Inson qadri uchun ”degan ezgu tamoyillar asosida olib borishida aks etadi. Hamma kuch va imkoniyatlarimiz adolatli jamiyat va ijtimoiy davlat qurish, hozirgi va kelgusi avlodlarning farovon turmushini ta’minlashga qaratiladigan” tamoyil “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”[1;9] asarida asosiy vazifa sifatida qayid etiladi. Darhaqiqat inson o‘z hayot mazminini topishi jamiyat taraqqiyoti bilan uyg‘unlashtirishi lozim.

Yapon ijtimoiy tizimida “Ikigai” ko‘proq kollektiv qadriyatlari bilan uyg‘unlashgan[2;35]. Bu esa G‘arb jamiyatlaridan farqli jihat hisoblanadi. Masalan, Yaponiyada “men” tushunchasi ko‘pincha “biz” bilan uyg‘unlashadi[2;35,65], bu esa “Ikigai”ning ijtimoiy ildizlarini yanada mustahkamlaydi.

“Ikigai- bu kundalik ishlarida qoniqish, quvonch va xabardorlikni topish qobiliyati. Bu san’atni har kim o‘rganishi mumkin”, [2;5]deydi- “ “Ikigai”ning kichik kitobi” muallifi, neyrobiolog va yozuvchi Ken Mogi.

“Ikigai” to‘rt asosiy unsur uyg‘unlashuvida yuzaga keladi:

1. Inson sevgan ishi. Shaxsiy qoniqish- shaxsiy ehtiyoj va ishtiyoq
2. U yaxshi bajaradigan ish. Qobiliyat va mahorat- shaxsning o‘ziga xos salohiyati
3. Jamiyatga foydali faoliyat. Ijtimoiy ahamiyatga ega faoliyat
4. Daromad keltiruvchi faoliyat. Moddiy ehtiyojlarni qondirish-moddiy barqarorlik

manbai[6]

Bu unsurlar birlashganda insonning hayotdagi “mazmun mohiyati” paydo bo‘ladi.

Toyo Eyva Universitetining klinik psixologi va dotsenti Akixiro Xasegavanign aytishicha “Ikigai” Yaponiyaliklar uchun kundalik hayotining bir qismidir. Bu atama ikki so‘zdan iborat: “Iki”- “Hayot” va “Gai” –“qadriyat” ma’nosini anglatadi. Bu so‘z yapon tilida Xeyan davrida paydo bo‘lgan. Yaponiya tarixida 794 yildan 1185 yilgacha ilm-fan va madaniyat rivojlangan Xeyan davri hukmron bo‘lgan[6].

Sotsiologiyada shaxs va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir doimiy tadqiqot mavzusida bo‘lib kelgan[4; 14]. “Ikigai” shaxsiy hayot ma’nosini belgilashda ijtimoiy strukturalarning-oila, ta’lim, mehnat bozorining bevosita ta’sirini ko‘rsatadi. Insoning o‘z hayotidan ma’no topishi, avvalo, uning ijtimoiy rolini anglash va uni amalga oshirish orqali yuzaga chiqadi. Bu jarayonni Dyurkgeymning “ijtimoiy birdamlik” nazariyasi[5;53] bilan izohlash mumkin. Dyurkgeymga ko‘ra, jamiyatning barqarorligi shaxslarning umumiy maqsadlariga erishishdagi birdamligiga bog‘liq[4;44]. Shuningdek, Veberning “ratsional harakat”[4;23] tushunchasi jamiyatda oqilonalik konsepsiyasi orqali izohlash mumkin.

“Ikigai” tushunchasini sotsiologik nazariyalar orqali izohlash mumkin:

• Emil Dyurkgeym nazariyasi: “Ikigai” ijtimoiy birdamlikninnnnng mustahkamlashiga xizmat qiluvchi qadriyatlari majmui sifatida talqin qilinadi[4;45].

• Maks Veber: “Ikigai” insoning faoliyatiga ma’no beruvchi subyektiv omillar bilan bog‘liqdir. Veberning “ratsional harakat” yani jamiyatdagi oqilonalik “Ikigai” orqali namoyon bo‘lishi mumkin[4;27].

• Tolkot Parsons [4; 99]: “Ikigai” shaxsning jamiyatdagi rolini samarali bajarishi va ijtimoiy tizimning barqaror ishlashini ta’minlaydigan mexanizm sifatida ko‘riladi.

Shunday qilib, “Ikigai” faqat falsafiy tushuncha emas, balki sotsiologik nazariyalar bilan ham izohlanadigan ilmiy fenomen sifatida qaralishi mumkin.

“Ikigai” Yapon jamiyatida kollektiv qadriyatlari bilan bog‘liq bo‘lgani uchun, u insonlar o‘rtasida birdamlik va hamjihatlikni kuchaytiradi. Oila, mahalla, ishchi jamoalari kabi ijtimoiy guruhlar “Ikigai” orqali umumiy maqsad sari yo‘naltiriladi. Bu jarayon Dyurkgeym ta’kidlagan “ijtimoiy birdamlik” konsepsiyasiga mos keladi.

“Ikigai” insoning ma’naviy-axloqiy qadriyatlarini saqlash va rivojlanishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. U hayot mazmunini topishga moddiy manfaatlaridan ko‘ra, ma’naviy

qadriyatlarini ustun qo'yadi. Shu jihatdan "Ikigai", bir tomondan, ijtimoiy hayotni barqarorlashtirsa, ikkinchi tomondan, insonning ruhiy salomatligini mustahkamlaydi[3;125-157].

"Ikigai" turli yosh, kasb va ijtimoiy guruhlarini umumiy qadriyatlari asosida birlashtiradi. Masalan, yapon jamiyatida nafaqadagi keksalar ham o'z "Ikigai"ini topib, jamiyat hayotida faol ishtirok etadilar[3;13]. Bu esa ijtimoiy integratsiyaning mustahkamlanishiga olib keladi.

"Ikigai" nafaqat an'anaviy qadriyatlarni, balki yangilikka intilishni ham qo'llab-quvvatlaydi. Inson o'z "Ikigai"ini amalga oshirish jarayonida ijodkorlik va yangilikka intiladi[2;5]. Bu esa jamiyatning innovasion rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa

Globalizatsiya shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlarga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Individualizm ustuvor bo'lgan G'arbiy jamiyatlarda "Ikigai" ko'proq shaxs erkinlik va mustaqil qarorlar qabul qilishi bilan bog'liq bo'lsa, Sharq jamiyatlarida u hamon kollektiv qadriyatlar va ijtimoiy birdamlik bilan uyg'unlashgan. Demak, "Ikigai" tushunchasi global davrda madaniyatlararo ko'priklar vazifasini bajaradi.

Zamonaviy jamiyatlarda ish bilan bandlik faqat moddiy ta'minot emas, balki shaxsiy ma'no topishning ham manbaiga aylangan. Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'z kasbidan "Ikigai" topgan insonlar yuqori unumdorlik va kasbiy sadoqat bilan ajralib turadi[2;15]. Shu bois yirik kompaniyalar va korporatsiyalar ham "Ikigai falsafasi"ni kadrlar siyosatiga qo'llashmoqda[7].

Xulosa qilib ayitadigan bo'lsak, hayotidan ma'no topa olgan insonlar ruhiy barqarorlikka ega bo'ladi, depressiya va stress darajasi pastroq bo'ladi. "Ikigai" bu jihatdan nafaqat shaxsiy psixologik salomatlikni ham ta'minlaydi. Shu sababli u zamonaviy sotsiologiyada sog'lom turmush tarzining asosiy komponentlaridan biri sifatida qarash mumkin.

Zamonaviy sotsiologiyada tengsizlik, ijtimoiy adolat va gender masalalari muhim o'rinda turadi. "Ikigai" bu masalalarda ham yangi yondashuvni taqdim etadi. Chunki hayot mazmunini topish jarayoni ijtimoiy toifa, jins yoki yoshdan qat'iy nazar har bir inson uchun mavjud imkoniyat sifatida qaraladi. Bu esa ijtimoiy inklyuziya jarayonlarini tezlashtirishga xizmat qiladi. Ijtimoiy inklyuziya bu jamiyatdagi barcha a'zolar, ular kim bo'lishidan qat'iy nazar, teng imkoniyatlarga ega bo'lishni anglatadi[8].

XXI asr yoshlarining qadriyatlari tez o'rganib bormoqda. Internet, Raqamli texnologiyalar, global kommunikasiyalar natijasida hayot mazmuni an'anaviy qadriyatlardan ko'ra yangi turmush tarzi bilan belgilanmoqda. Shunga qaramay, "Ikigai" yoshlarga ham o'z qiziqishlari, jamiyatdagi roli va maqsadlarini aniqlash uchun muhim tushuncha bo'lib qolmoqda.

"Ikigai" tushunchasi nafaqat Yapon jamiyatining, balki butun insoniyatning ijtimoiy-madaniy merosida muhim o'rin tutadi. Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy natijalarga erishildi.

1. Ikigaining falsafiy mohiyati-inson hayotiga ma'no beruvchi, uni harakatga undovchi kuch sifatida namoyon bo'ladi.

2. Ijtimoiy funksiyalari-shaxsiy motivatsiyani shakllantirish, ijtimoiy birdamlikni mustahkamlash, ma'naviy qadriyatlarni rivojlantirish va ijtimoiy integratsiyaning ta'minlashda muhim vosita ekanligini aniqlandi.

3. Zamonaviy ahamiyati- globalizatsiya, mehnat bozori, psixologik salomatlik, tenglik va yoshlar qadriyatlari kontekstida "Ikigai" yangi ijtimoiy yondashuvlarni shakllantirish bilan izohlanadi. Shunday qilib, "Ikigai" shaxsiy hayot mazmuni belgilash bilan birga, jamiyatning barqaror taraqqiyotida ham katta ijtimoiy rol o'ynaydi.

Ikigai – inson hayotining mazmunini topish jarayonidir. U shaxsni ijtimoiy faol maqsadli va baxtli qiladi. Bugungi globallashtirish davrda har bir inson o'z Ikigai'ni topib uni jamiyat taraqqiyoti bilan uyg'unlashtirishi lozim. Chunki shaxsiy baxt va jamiyat farovonligi bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir.

ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoev Sh.M. "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi". "O'zbekiston" Toshkent 2023
2. Ken Mogi Ikigay. Smysl jizni po-yaponski. Izdanie na russkiy yazyka, Azbuka Attikus 2018
3. Hektor Garsia, Fransesk Mirales. Ikigai. Uzoq va baxtli umr kechirishning yaponcha usuli. Toshkent "Azbobooks" 2024

4. A. Xolbekov, U. Idivov Sotsiologiya. Toshkent 1999
5. M.B. Bekmurodov, O.B.Ota-Mirzaev, R. A, Ubaydullayeva, N.S. Aliqoriev, A. Xolbekov va boshqalar. Sotsiologiya. Toshkent, "O'AJBNT" 2002
6. Yoga jurnal. 25 fev.2024
7. BBC.com
8. Oilaqadriyat.uz/2024

REZYUME:

Ushbu maqolada Yapon xalqi falsafasida shakllangan "Ikigai" tushunchasining ijtimoiy-falsafiy mohiyati, uning shaxs hayoti mazmunini belgalashdagi ahamiyati va zamonaviy jamiyatda qo'llanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. "Ikigai" shaxsiy motivatsiya mehnat jamiyatda foyda keltiruvchi faoliyat sari yetaklovchi omillari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Ikigai, hayot mazmuni, motivatsiya, ijtimoiy barqarorlik, ratsionallik, barqarorlik, kollektiv qadriyat, globalizatsiya, inklyuziya.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье анализируется социально-философская сущность концепции "Икагай", сформировавшейся в философии японского народа, ее значение в определении смысла жизни человека и возможности ее применения в современном обществе. Выделяются факторы, обуславливающие мотивацию личности к полезной деятельности в рамках "Икагай".

Ключевые слова: Икигай, смысл жизни, мотивация, социальная стабильность, рациональность, устойчивость, коллективная ценность, глобализация, инклюзивность.

RESUME

This article analyzes the socio-philosophical essence of the concept of "Ikigai" formed in the philosophy of the Japanese people, is importance in determining the meaning of an individual's life, and the possibilities of is application in modern society. The factors that lead to "Ikigai" personal motivation and work towards beneficial activities in society are highlighted.

Keywords: Ikigai, meaning of life, motivation, social stability, rationality, sustainability, collective value, globalization, inclusion.